

ASSAIG

Víctor Català, entre la glòria i el prejudici

Víctor Català tenia un projecte literari consistent en una obra construïda com un mosaic, tal com és la vida de la qual només en veiem retalls

— [Teresa Costa-Gramunt](#)

He llegit amb interès creixent l'estudi de Margarida Casacuberta sobre una de les escriptores de referència de la literatura catalana: *Víctor Català, l'escriptora emmascarada* (L'Avenç). Una vegada més, com a lectora i com a escriptora, m'he convençut que tot s'explica per la biografia, com ja va deixar dit i ben dit el nostre antropòleg de capçalera, Lluís Duch.

Víctor Català. | Foto: A. M. E.

A la vista de la seva vida i obra, Caterina Albert, una dona que volia escriure i ho va fer a contracorrent a la vista del panorama sociocultural que va trobar, va ser una creadora formidable del que els modernistes en deien l'obra d'art total: la personalitat literària de Víctor Català és l'obra reeixida de l'escriptora, tot i la tremenda oposició amb què va haver de conviure el seu treball, i que algú que no hagués tingut el tremp de Caterina Albert li hauria fet llançar el barret al foc.

És molt fatigant haver de justificar cada dia una obra creativa que, per ser-ho, no ha de menester justificació. L'art, tal com l'entendem a Occident (Orient és una altra cosa), sempre remou les aigües estancades amb què de seguida cauen fins i tot les revolucions més sonades. «L'art no pot tenir censura ni ser mesurat des d'ideologies o morals del món real», ha dit en una entrevista Max Besora arran de la publicació de la seva última novel·la gens convencional, com totes les seves, i amb una bona dosi de violència. I si faig aquest enllaç és perquè en la mateixa entrevista també diu Besora: «La comparació de Caterina Albert amb Tarantino, tot i ser expressions artístiques diferents, és interessant però crec que el segon és molt més irònic que la primera i reinterpreta un seguit de gèneres cinematogràfics que li donen una segona lectura molt més meta-divertida que Caterina Albert no té, tot i que crec que és una de les millors veus narratives en català del segle XX».

Aquí volia arribar: Caterina Albert, mitjançant la seva creació literària: Víctor Català, és una de les millors veus narratives en català del segle XX. Però va haver d'esmerçar moltes energies per apuntalar el seu projecte literari plantejat com un *work in progress*, com remarca en el seu estudi Margarida Casacuberta.

És indubtable l'èxit que va obtenir amb la novel·la *Solitud* i amb els contes aplegats a *Drames rurals*, per posar dos exemples ben coneguts i, no obstant això, Víctor Català també va haver de defensar l'escriptura dels seus èxits. I dic també perquè no hi va haver novel·la ni recull de contes que no hagués d'anar precedit pels seus famosos pròlegs justificant-se, defensant el seu projecte, el seu estil, la seva voluntat literària. Va començar a posar-li la proa Joan Maragall per raons morals: *La infanticida* el va escandalitzar. La veu autoritzada de Maragall va determinar, i no poc, la recepció present i futura de l'obra de Víctor Català quant a la crítica i a dibuixar els prejudicis en contra de l'escriptora.

— **Víctor Català, la gran escriptora
que com més es llegeix sense
les ulleres dels prejudicis
posades més gegantina es fa —**

A la proa modernista li va seguir la proa noucentista a través de Josep Carner. Novament es va haver de defensar de la vella etiqueta que l'encapsulava com a escriptora fosca i «rural». Però l'estil de l'autora, i el punt de vista psicològic espiritual que, en efecte, es mou entre les llums i les ombres de l'existència humana, sobrevola, amb ales amples, la literatura del seu temps.

Víctor Català tenia un projecte literari consistent en una obra construïda com un mosaic, tal com és la vida de la qual només en veiem retalls. Llibre a llibre anava edificant la seva obra total bo i esperant que el futur li fos més agraït. Però amb la publicació d'*Un film*, una novel·la que tampoc no es va entendre en la seva dimensió literària, també va haver de defensar-se: «La defensa d'*Un film* per part de Víctor Català es pot llegir també com una presa de posició davant d'un futur literari», escriu Casacuberta. Un futur literari que encara va haver de topar amb el crític Domènec Guansé, tan ple de prejudicis com els seus anteriors opositors.

La immediata posteritat també li va ser esquiva, tot i haver publicat l'obra completa en la qual, qui volgués, ja tenia les eines per apreciar de forma unitària i calidoscòpica l'obra d'art total. Gabriel Ferrater va ser un dels detractors. Cal veure fantasmes en la tossuda misogínia ambient? «Amb la recepció de *Contrallums*, s'adona de les dificultats que té l'escriptor a l'hora de lluitar contra els prejudicis i els partits presos d'una crítica que, en general, no està disposada a apreciar els matisos de les noves peces que Víctor Català va afegint a una obra entesa com un tot», escriu Casacuberta.

Va ser Maria Aurèlia Capmany qui, amb geni viu, va començar a desfer el nus que estrenyia la personalitat literària de Víctor Català. En una carta adreçada als directors de l'*Enciclopèdia Catalana* (1970), i havent llegit l'article dedicat a Víctor Català, va escriure, indignada: «Si visquéssim en un país lliure, on la nostra cultura tingués audiència pública, avui faria un article titulat: *Assassinat de Víctor Català*, i l'enviaria als diaris i reclamaria el cap dels responsables». La injustícia era evident, i calia posar Víctor Català al lloc que li corresponia, malgrat els seus persistents enterradors. «Denunciar els prejudicis contra els quals va haver de lluitar durant tota la seva vida Caterina Albert per tal de preservar Víctor Català, la seva construcció literària, va ser el primer pas del procés del desemmascament que, al cap de cinquanta anys del contundent crit d'alerta de Capmany dirigit als editors de l'*Enciclopèdia Catalana*, no ha fet més que començar», conclou Margarida Casacuberta.

El llibre de Casacuberta és un maó sòlid en el redreçament de Víctor Català, la gran escriptora que com més es llegeix sense les ulleres dels prejudicis posades més gegantina es fa. Però la pregunta resta oberta: per què aquells crítics van arrogar-se el dret de qüestionar de soca rel una obra de gran nivell com la de Víctor Català basant-se en raons estètiques, ideològiques i morals? Així és difícil construir una

literatura 'normal', com es pretén. Una resposta l'anticipa Maria Aurèlia Capmany quan l'any 1973 afirma: «A la nostra literatura hi ha uns personatges clau que fan giravoltar al seu entorn les passions més allunyades i més aparentment inconnexes. En podríem citar uns quants: Verdaguer, Ors, Víctor Català, i tractar d'aclarir-los és aclarir-los no sols a ells sinó a tots nosaltres com a col·lectivitat». Encara som aquí, ja que les raons, o motivacions, i es confirma una vegada més, hauríem d'anar-les a buscar en les biografies de cadascun d'ells. Una feinada. Però si volem aclarir-nos i ser honestos amb el patrimoni literari rebut, presentin la cara que presentin els seus autors, potser algun dia ho hauríem de fer. La psicologia bàsica diu que fins que no hem fet 'les paus' amb els pares no podem madurar fins i tot si arribem a complir cent anys. Doncs això.